

PIMENTYNEEN HUONEEN TODELLISUUDESTA

HUSSERLIN MYÖHEMPI HAVAINNOLLISTUS
TUTKIELMIEN LÄPIMURTOON

EDMUND HUSSERL: *Logische Untersuchungen, Ergänzungsband, Erster Teil. Martinus Nijhoff/Kluwer, 2002.*

Edmund Husserlin *Logische Untersuchungen [Tutkielmat]* ilmestyi runsaat 100 vuotta sitten (1900–1901). Teoksesta muodostui fenomenologian läpimurto (HuaXVIII/8; Heidegger 1979, 30; ks. myös HuaIX/§3): Wilhelm Dilthey vertasi teoksen merkitystä Kantin ensimmäiseen kritiikkiin (Heidegger 1979, 30); Emmanuel Levinas kirjoittaa teoksen sokkivaikutuksesta (Levinas 1988, 115) ja Edith Stein sensaatiosta (Stein 1987, 174). Satavuotisjuhlien yhteydessä teos on viime aikoina kiinnittänyt filosofiyhteisön huomiota. Teos on ansiokkaasti ruotsinnettu, ja asiaa juhlistaa useampikin kommentaarikokoelma (*Husserl's Logical Investigations, Husserl's Logical Investigations Reconsidered*). Ehkä keskeisin merkkipaalu on kuitenkin *Husserlian*an niteen XX/1 ilmestyminen 2002. Kirjan vaikuttava nimi kuuluu *Logische Untersuchungen, Ergänzungsband, Erster Teil, Entwürfe zur Umarbeitung der VI. Untersuchung und zur Vorrede für die Neuauflage der Logischen Untersuchungen (Sommer 1913). Tutkielmien täydennysosan piti alkujaan ilmestyä jo 1970-luvulla (viimeisen nide nyt on XXXVI), mutta useasta yrityksestä huolimatta jo ensimmäisen osan julkaisu venyi yli satavuotisjuhlallisuuksien. Tutkielmien uudelleen työstäminen oli Husserlille äärimmäinen ponnistus (HuaDI/182) ja työn julkaiseminen ilmeisen vastaava haaste *Husserlian*an toimitukselle.*

Ratkaiseva kysymys *Tut-*

kielmien lukijalle on juuri tuo läpimurto. Missä on tuo teoksen uutuus suhteessa aikamme filosofiaan, miten se olennaisesti poikkeaa muusta filosofisesta kirjallisuudesta? Martin Heideggerin (1979) ja Eugen Finkin (1966) näkemyksessä teoksen ydin on uusi näkemys ilmeisyydestä tai totuudesta (ks. myös Tugendhat 1967, 21). Paljon myöhemmin Husserl itsekin näkee modernin filosofian pääosin ymmärtäneen totuuden kartesiolaisittain varmuutena (HuaXXXIV/text 28). Hänen *Tutkielmiensa* käsitys totuudesta täyteytenä poikkeaa tästä valtavirrasta (mt.). Tämän totuusnäkemysten paikkaa selventää Richard Campbellin huomio totuusteorioista. Campbell kirjoittaa:

“Kun tässä ‘analytytissä’ perinteessä päädytään [...] totuuteen itseensä, keskustelu käydään yleensä eri totuusteorioiden välisenä: korrespondenssiteoria; koherenssiteoria; pragmaattiset, redundantit ja semanttiset teoriat; substantiaaliset vastaan minimalistiset teoriat. Teoria mistä tahansa olettaa edeltävää ymmärrystä aiheesta, esiymmärrystä, joka on implisiittisesti asetetussa ‘ongelmassa’ ja jota teorian on määrä käsitellä. Tämä pätee myös totuusteorioihin.” (344)

Tutkielmissa totuus jäsenetään juuri tällä tasolla, jota teoriat edellyttävät. Näin Husserlin voidaan nähdä näyttäneen tien nykyfilosofian tietoteoreettisten sotujen taakse (Heidegger 1979, 67; Husserl 1995, 33–44).

Mikäli Husserl tosiaan selventää *Tutkielmissa* totuutta esiteoreettisesti, pitää *Tutkielmien* olennaisimman annin olla havainnollisuudessa, totuuden näyttämässä – tähän

pääseminen vaatii kuitenkin lukijalta asennetta. Teoksessa tosin on havainnollista aineistoa, mutta joskus on nähty Heideggerin onnistuneen havainnollistuksessa Husserlia paremmin (Himanka 2002). Tutkielmien täydennysosassa Husserl kuitenkin esittää uuden mielenkiintoisen havainnollistuksen.

Täydennysosassa Husserl selvittää ymmärtäneensä ilmeisyyden alustavasti täyteenä jo 1894 (HuaXX(1),107 viite 1; HuaXXII/109). Varsinainen läpimurto tälle totuuden havainnollistamiselle tapahtui kuitenkin vasta *Tutkielmissa*. Täyteenä selventämisessä on olennaista saada esiin ero tyhjään ja täyden välillä. On selvää, että paraatiesimerkissä aistein havaitusta esineestä, esine on annettu täysin sen ollessa elävästi läsnä havainnossani. Jotta asia havainnollistuisi, on esineen annettu vielä nähtävä tyhjäänä. Kuinka tuo tyhjä sitten nähdään?

Heideggerin luennoissa tyhjemmin annettua havainnollistetaan vertaamalla sitä elävästi läsnäolevaan. Mieleen palautettu tai puheessa mainittu esine ei ole niin niin todellisesti tavoitettu kuin elävästi läsnäoleva. (Fenomenologian kannalta olennaista on sivuuttaa teorialtista esineistä, joita emme koe.) Täydennysosassa Husserl esittää toisen, ehkä jopa paremman esimerkin. (Himanka 2002, 131-159.)

Täydennysnieteessä Husserl havainnollistaa tyhjää annettua seuraavasti:

Jos esimerkiksi huoneen [*Zimmer*] valo sammuu, niin äsken nähty ympäristö [*Umgebung*] ei säily vain juuri olleena (tai muistettuna) vaan todella siinä läsnäolevana [*als wirklich gegenwärtige da*] –

mutta täysin tyhjäällä tavalla [*in völlig leerer Weise*].

Asia siis havainnollistuu seuraavasti: Huoneen valot sammuvat. Muistan enemmän tai vähemmän miltä huone näytti ennen valojen sammuista. Husserl kuitenkin väittää, että minulle on läsnä enemmän kuin tuo muistettu, ympäristö on annettu minulle myös nykyisyydessä, mutta vailla näköhavainnon sisältöä. Olen selvillä siitä, että huone ei ollut olemassa vain menneisyydessä, vaan on siinä nyt – mutta täysin tyhjästi annettuna. Näin päädyn jäsentämään saman ympäristön sekä tyhjästi annettuna että täydemmin tai havainnollisemmin tavoitettuna. Fenomenologinen näkemys todellisuudesta selkiytyy näitä vertaamalla. Näin todellisen todelliseksi tekevä piirre on nostettu esiin vailla määritelmiä tai teorioita, välittömässä kokemuksessamme. Pimentynyt huone on havainnollistettu *Tutkielmien* läpimurrosta.

Husserlin esimerkki huoneesta, jossa valot on sammuvat, tavoittelee nyanssia, joka erottaa fenomenologian muista filosofioista. Se, kuinka pimentynyt huone ilmenee minulle, ei ole heti selvää. Asian kannalta ratkaisevaa ei kuitenkaan ole se, mitä Husserl kirjoittaa tai se mitä tästä tekstistä lukee. Olennaista sen sijaan on se, mitä kukin kokee kun huoneesta sammuvat valot. Onko huone silloin annettu muutoinkin kuin muistona? Onko huone siinä läsnä tyhjästi mutta elävästi (“sozusagen in leerer Leibhaftigkeit”)? *Tutkielmien* läpimurto on ennakkoluulottomassa, nyanssin verran poikkeavassa näkemyksessä, jossa näihin kysymyksiin vastataan myötävästi. Seuraava askel onkin

kaiken meille ilmenevän läpikäyminen tämän todellisuuskokemuksen valossa. Vastaa-ko Husserlin kuvaus kokemuksistamme?

Valojen sammuessa huoneen havainnollisuudesta haihtuu paljon. Ympäristö tosiaan on yhä minulle läsnä muutoinkin kuin muistettuna, ja eroa voi hyvinkin kuvata täyteenä vähenemiseksi. Vaikka huone olisi äänettömän ja hajuton, se ei kuitenkaan ilmene täysin tyhjästi, vaan koen osan tilasta ruumiini kautta vaikkakin sitä näekään. Seisoessani jalat asettuivat lattialle ja maattessani vaikkapa selkä patjalle. Näköaistimuksen erojen kadottua tämä koskettu pinta pikemminkin vahvistuu kuin heikkenee. Olen nyt enemmän selvillä kosketetusta todellisuudesta. Tämän kosketun tilan ulkopuolinen puolestaan asettuu – Husserlin myöhemmällä terminologialla (Aguirre 1982, 55) – horisontiksi, eli ennalta annetuksi mahdollisuudeksi (HuaI/§19). Ennakoin lattian jatkuvan ja olen selvillä mahdollisuudesta ottaa askel valokatkaisijan suuntaan. Fenomenologialle menetelmänä tämä näkymättömän tai nyt ilmenemättömän tuominen tarkasteluun horisonttien kautta on olennaista. Rajautuminen nykyisesti läsnäolevaan olisi menetelmälle umpikuja. (Tätä umpikuja on tematisoitu myös läsnäolon metafysiikkana.)

Husserlin esimerkki sekä onnistuu että epäonnistuu. Pimeä huone selvittää sitä, kuinka fenomenologia pyrkii saamaan esiin lähtökohtaisen kokemamme todellisuuden peruspiirteen, todellistumisen. Samalla esimerkki kuitenkin sivuuttaa kosketun todellistumisen – ja kyllähän me

toden totta toisinaan kosketamme todellisuudesta. Toisaalta Husserl ei halunnut tekstejään luettavan Husserl-oppineisuuden keräämiseksi vaan vaati asioiden omaa ymmärtämistä (HuaDIII(3)/271-272; HuaDIII(4)/21-24). Esimerkki pimentyvistä huoneesta sijoittuu pykälään, jos-

sa Husserl pohtii tyhjä-täysijäsennyksen kattavuutta. Vaikka Husserl oli jo aiemminkin pohtinut ruumiin roolia havainnoissamme (esim. HuaXVI (1907)), tässä yhteydessä ehkä ruumiillisin aistimme, kosketus jää varjoon. Toisaalta kokemuksessa opimme juuri epäonnistumisista (vrt. Himanka

1999). *Husserlianassa* viisas-tuttavat epäonnistumiset eivät kuitenkaan yleensä koostu sisäisistä epäjohdonmukaisuuksista – joita todellakin löytyy – vaan paljastuvat suhteessa omiin kokemuksiimme.

Juha Himanka

KIRJALLISUUS

- Husserl, Edmund: *Husserliana* (Hua[nide]/sivunumero), Martinus Nijhoff/Kluwer, 1950–.
Husserliana Dokumente (HuaD [Nide]/sivunumero), Martinus Nijhoff, 1977–.
- Aguirre, Antonio: *Die phänomenologie Husserls im Licht ihrer gegenwärtigen Interpretation und Kritik*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1982.
- Campbell, Richard; "The Covert Metaphysics of the Clash between 'Analytic' and 'Continental' Philosophy". *British Journal for the History of Philosophy*, 2001, 341-359.
- Dahlstrom, Daniel: *Husserl's Logical Investigations*. Kluwer, Dordrecht 2003.
- Fink, Eugen: "Das Problem der Phänomenologie Edmund Husserls", teoksessa Fink, *Studien zur Phänomenologie 1930-1939*. Martinus Nijhoff, Haag 1966.
- Fisette, Denis (toim.): *Husserl's Logical Investigations Reconsidered*. Kluwer, Dordrecht 2003.
- Heidegger, Martin: *Prolegomena zur Geschichte des Zeitbegriffs*. Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main 1979.
- Himanka, Juha: "Reduction in concreto", *Recherches husserliennes* 11 (1999), 51-78. Myös Himanka: *Phenomenology and Reduction*, Helsingin yliopiston filosofian laitoksen julkaisu, Vantaa 2000, 123-156.
- Himanka, Juha: *Se ei sittenkään pyöri, Johdatus mannermaiseen filosofiaan*. Tammi, Piekämäki 2002.
- Husserl, Edmund: *Fenomenologian idea, Viisi luentoa*. Lökikirjat, Helsinki 1995.
- Levinas, Emmanuel, "Réflexions sur la 'technique' phénoménologique", teoksessa Levinas, *En découvrant l'existence avec Husserl et Heidegger*. Vrin, Paris 1988, 111-124.
- Stein, Edith: *Aus meinem Leben*. Freiburg, Herder 1987.
- Tugendhat, Ernst: *Der Wahrheitsbegriff bei Husserl und Heidegger*. Walter de Gruyter, Berlin 1967.